

Душан Живковић
Универзитет у Крагујевцу
Филолошко-уметнички факултет
Одсек за филологију
Катедра за српску књижевност

ОПШТЕ ОДЛИКЕ И ЗНАЧАЈ МОНОГРАФИЈЕ *TERRA AMATA VS. TERRA NULLIUS*: ДИСКУРС О (ПОСТ)КОЛОНИЈАЛИЗМУ У ДЕЛИМА Б. ВОНГАРА И Ж. М. Г. ЛЕ КЛЕЗИОА

(Јелена Арсенијевић Митрић, *TERRA AMATA vs. TERRA NULLIUS: Дискурс о (пост)колонијализму у делима Б. Вонгара и Ж. М. Г. ле Клезиоа*, Крагујевац: ФИЛУМ, 2016)¹

Настала као достигнуће прерађене докторске дисертације, монографија *TERRA AMATA vs. TERRA NULLIUS: Дискурс о (пост)колонијализму у делима Б. Вонгара и Ж. М. Г. ле Клезиоа* доц. др Јелене Арсенијевић Митрић, представља значајан допринос научној области Теоријске књижевне дисциплине и општа књижевност, као и актуелним областима књижевно-антрополошких проучавања.

Ауторка је на оригиналан и доследан начин успоставила компаративну анализу светски значајних аутора: Сретена Божића / Б. Вонгара (у монографији је истакнут Вонгаров допринос обликовању креативних односа неговања и уважавања разнородних културних идентитета, уз свест о неговању и развијању сопственог културног наслеђа) и Ж. М. Г. ле Клезиоа (у књижевном, антрополошком и ширем, друштвеном значају опуса борца за људска права, добитника Нобелове награде за књижевност 2008. године). Тако је осветлила теме којима до тада у Науци о књижевности и антропологији у Србији није било посвећено довољно пажње, преневши на ове просторе дух критике, слободног мишљења и уважавања јединства различитости.

У „Уводу”, су постављене прецизне методолошке и идејне основе компарације Вонгаровог и Ле Клезиоовог стваралаштва: од њихових развојних путева, стваралачких процеса до активистичких мисија; на тај начин је обједињен спољашњи и унутрашњи приступ у књижевно-антрополошком проучавању. Треба истаћи да ова монографија поседује свеобухватност у

1 Рад је део истраживања на пројекту 178018 *Друштвене кризе и савремена српска књижевност и култура: национални, регионални, европски и глобални оквир* Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

осветљавању природе и функције различитих аспеката у контакту са другим културама: у истовременом осветљавању Вонгаровог усвајања аборидинског идентитета и његовој припадности српском идентитету, као и детаљне анализе процеса и исхода Ле Клезиоовог одређивања као писца маурицијске културе и француског језика: „У монографији се даје одговор на питање: шта је омогућило овим ауторима да стекну 'постколонијална' искуства и подстакло их на добровољно изгнанство из цивилизацијске и културне матрице Запада” (Arsenijević Mitrić 2016: 12). Западна цивилизација у делима Вонгара и Ле Клезиоа приказана је као отуђена, духовно осиромашена империјалистичка догма, као култура доминације која своја ранија колонијална освајања наставља под маском глобализма и мултикултурализма. У осуди (пост)колонијалног света, надграђеној у „Вонгаровој и Ле Клезиоовој оданости женском принципу” (Arsenijević Mitrić 2016: 20) значајно је постављање најважнијег питања компарације: „шта је то цивилизација, а шта варварство” (Arsenijević Mitrić 2016: 14), запажајући дволичности духовно осиромашеног Запада, који друге идентитете (често чак и на вишем степену духовности, у хармонији са природом), тежи да прикаже као варварске, да би систематски уништио њихову прошлост, садашњост и будућност.

Друго поглавље: „Дискурс о (пост)колонијализму: Еме Сезер и његови настављачи” представља објашњење теоријске и интерпретативне основе монографије, садржане у критици концепта колонизације као цивилизације, под утицајем *Дискурса о колонијализму* Еме Сезера, песника, драмског писца и активисте. Ова анализа има три основне димензије: утицај који су антиколонијалистички ставови Еме Сезера извршили на друштвену свест, као и на идеје и интерпретативне поступке у монографији; посредни и непосредни утицај на Вонгара и Ле Клезиоа, као и утицај Еме Сезера на његове настављаче у теорији и друштвеној пракси (попут Едварда Саида, Роберта Ц. С. Јанга, Франца Фанона, Свена Линдквиста, итд). Све наведене аспекте ауторка повезује прецизним анализама варварских метода колонизатора, као и осудама предрасуда западног човека да је колонизација заправо чин цивилизовања, јер „између појма колонизовати и цивилизовати постоји огроман јаз” (Arsenijević Mitrić 2016: 39). Ауторка разоткрива колонијалне методе, од промена историје, наметања западног система мишљења, до масовних злочина. Значај овог осврта састоји се и у драгоценој анализи промене свести колонизатора, као својеврсним парадоксом, коме у досадашњим књижевно-антрополошким проучавањима није било посвећено довољно пажње: „Колонизација делује деструктивно и на оне који је спроводе, тако што децивилизује колонизатора” (Arsenijević Mitrić 2016: 41).

У трећем делу „Дела Б. Вонгара и Ж. М. Г. ле Клезиоа као примери критике обреда преласка и топоса потраге стављених у службу колонијалне идеологије” путовање се посматра као „чин трагања за идентитетом и ду-

ховном обновом” (Arsenijević Mitrić 2016: 117), посредством креативне примене Јунгових ставова о уобличењу јаства, Елијадеових анализа мита и Фромових ставова о првобитним матрифокалним заједницама као моделима сарадње и једнакости, у циљу анализе Вонгаровог и Ле Клезиоовог повратка женском принципу: „Вонгар и Ле Клезио, кроз приче о недаћама које су доживеле њихове јунакиње, истовремено пишу и о прогонима народа којима оне припадају” (Arsenijević Mitrić 2016: 222). У овом контексту, карактеристични су односи архетипова иницијације и индивидуације у трагању за „унутарњим средиштем”. Присутна је и драгоцен анализа процеса колонизације под утицајем Сезера, као и објашњење модела псеудо-иницијације у западној цивилизацији. У сваком аспекту, Јелена Арсенијевић Митрић истиче трагање за пореклом, природом, као и истином о достојанству и патњама колонизованих народа.

Четврто поглавље: „Европа и Аустралија у делима Б. Вонгара” обухвата значајну анализу паралеле између страдања Срба и Аборигина, од биографских аспеката који су пресудни за Вонгарову књижевно-антрополошку мисију и кафкијанске трагедије, сличностима у аборигинским и српским митовима и обредима, као истине о страдању Срба од османлијског периода до савременог доба, „до разоткривања колонијалне стратегије” у Аустралији. Такође, ауторка је указала и на колонизаторске моделе мењања историје и „колонизовања будућности” у делима Вонгара и Ле Клезиоа. Тако је ауторка, посредством Вонгаровог стваралаштва, осветлила традицију и трагедије староседелаца Аустралије и Србије, омогућивши читаоцима и боље разумевање сопственог идентитета, у циљу изграђивања читалачке културе поштовања сличности и различитости идентитета.

У петом поглављу: „О колонизацији и опстанку утопије на простору Латинске Америке: *Уранија и Мексички сан* Ж. М. Г. ле Клезиоа” Јелена Арсенијевић Митрић истиче Ле Клезиоову борбу против расизма и колонијализма. Карактеристичне су, на пример, опсервације о јазу између мирољубивог проповедања, које заправо представља суштину хришћанства, и освајачког деловања мисионара, који су, представљајући се као хришћански мисионари, уништавали споменике високог степена цивилизацијског достигнућа и наметали униформисане начине размишљања у име наводног „просвећивања” многобожаца и „увођења у веру”, које је донело многобројне трагедије. У свим аспектима, ауторка посматра Ле Клезиоово стваралаштво као мисију истинског просвећивања и демократизације француске културе.

Шесто поглавље – „Закључак: Књижевност и активизам Б. Вонгара и Ж. М. Г. ле Клезиоа” представља прецизну синтезу биографских аспеката, сваралачких поступака, кључних идеја, књижевно-антрополошких функција и активистичких, комплементарних деловања Б. Вонгара и Ле Клезиоа. Такође, ауторка на доследан и оригиналан начин разоткрива: процесе

стварања, примене, метаморфозе и дволичности – логику и парадоксе не-околонијалног доба. Тако је Јелена Арсенијевић Митрић истовремено показала научну изграђеност анализе и синтезе, као и могућности успостављања слободног, креативног дијалога са читаоцима.

Седмо поглавље „Appendix” има специфично место у оквиру монографије – као образложење и из перспективе будуће примене стварања конструктивне друштвене свести о маскама неоколонијализма. У „Appendix-у” I („О варварима у доба неоколонијализма”) ауторка истиче да се „западне праксе тлачења и ниподаштавања `инфериорних` народа широм света настављају кроз мутиране облике колонијализма” (Arsenijević Mitrić 2016: 488), у компарацији између процеса и исхода НАТО бомбардовања Либије, нуклеарних „тестирања” широм света, као и бомбардовања Србије 1999. године. Тако је и широј културној јавности, у циљу стварања слободног читалачког идентитета, указала на јасну чињеницу да ови злочини нису део прошлости и да не представљају само теме историјских уџбеника, већ да имају далекосежне последице на следеће генерације.

Appendix II („Срби као варвари Европе у дискурсу појединих теоретичара постколонијализма”) представља оличење изузетне научне савесности и етике Јелене Арсенијевић Митрић, у циљу побољшавања слике српске улоге и идентитета у свету. Ауторка је у компаративној анализи представила и осудила моделе „демонизације Срба” од 19. до 21. века, али је, такође, предочила научној, као и широј јавности, да међу утицајним интелектуалцима Запада постоје бранитељи српских жртава, од почетака њене модерне историје, до савременог доба. Посебно је потресно сведочење о српским патњама из перспективе Виктора Игоа и његовог неоствареног идеала нове Европе – од романтичарског духа, до аутора попут „Патрика Бесона, Петера Хандкеа, Јелене Гускове, Харолда Пинтера, Џона Пилџера, Алена Бадјуа, Џона Берцера, Дајане Џонстон, Ноама Чомског, Мајкла Парентија, Б. Вонгара, Стива Тешића и многих других” (Arsenijević Mitrić 2016: 505).

Монографија се завршава иновативним повезивањем прошлости и садашњости: речи Љубомира Мицића у којима позива на буђење из летаргије, као и ставова Ноама Чомског о погубности НАТО „интервенције”.

Такође, након краћег приказа општих одлика, треба истаћи да је монографија прожета кафкијанским односом према индивидуалној и колективној патњи, Пинтеровим хуманизмом, као и применом Орвелових метода разоткривања тоталитаризма.

Закључујемо да монографија Јелене Арсенијевић Митрић обухвата свест о преплитању цивилизацијских токова, откривању истине о пореклу и достојанству жртвованих цивилизација, као и преиспитивање процеса наметања догми. У сваком аспекту, ауторка је имала у виду сличности у мисији Б. Вонгара и Ж. М. Г. ле Клезиоа, од откривања вредности древних ци-

визација, њихових реакција на друштвене токове, као и специфичности њиховог порекла и деловања. У ширем теоријском и идејном оквиру, ауторка је, такође, објаснила и актуелизовала односе између позиција значајних интелектуалаца. У монографији је остварен драгоцен интердисциплинарни приступ који отклања догматске предрасуде, преиспитујући позиције Запада, у стварању конструктивних услова за сусретања и разумевања разнородних цивилизација.

dusanzivkovic11@gmail.com